

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:32
sssjournal.com

pp.1745-1755
ISSN:2587-1587

2019 / April / NİSAN
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 24/02/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 11/04/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 12.04.2019

SANATÇININ AYNASI

THE MIRROR OF THE ARTIST

Dr. Öğr. Üyesi Mahpeyker YÖNSEL

Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, myonsel@nku.edu.tr, Tekirdağ/
TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi
Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1378>
Reference : Yönel, M. (2019). "Sanatçının Aynası", International Social Sciences Studies Journal, 5(32): 1745-1755.

ÖZ

Basit yapısına rağmen seyredenin narsist duyguyu, düşünce ve davranışlarını harekete geçiren ayna, zengin metaforlara sahip olması nedeniyle her dönem sanatçıların sıkça kullandığı önemli bir nesne konumundadır. Sanatçıların aynaya olan ilgisi görüntünün yansıtılması ile sınırlı değildir. Binbir türlü metafor yaratmaya olanak vermesi nedeni ile sanatçıların için ayna hep sıradışı bir kullanım nesnesi olmuştur. Aynanın mekanı ve nesneyi yansıtmaya, çoğaltmaya, anlamlandırma gibi sanatın önemli kavramlarını çözmede sanatçıya fırsatlar sunması günümüz sanatçılarının da ilgi odağıdır.

Disiplinlerarası bir yaklaşımla çağdaş sanatın, yeni ve alternatifini oluşturan malzeme arayışında sanatçıların teknolojiye de yararlanıp ayna ve özelliğinden yola çıkarak bugüne kadar kullanılmamış şekilde sanat eserleri ortaya koymuşlardır. Enstalasyon, heykel ve hatta mimaride de aynanın sanatta farklı yansımalarını görmekteyiz. Sanatçıların aynaya farklı gerekçelerle, ya resmi yapılan bir nesne ya da eserin yapımında kullandıkları bir malzeme olarak hala yoğun ilgi göstermektedirler. Dönemlerin toplumsal yapıları değiştiği aynaya yüklenen anlamlar ve aynanın kullanım şekli kendiliğinden değişim göstermektedir.

Günümüzde ise ayna, tüm bu geçmişten gelen özelliklerine ek olarak parlak yüzeye sahip bir nesne olarak kabul edildi ve mekanlar arası (iç – dış mekan) geçişleri olanaklı kılan sihirli bir nesneye dönüştü. Anish Kapoor, Leandro Erlich, Michelangelo Pistoletto vb. gibi sanatçıların yansıtmacı özelliğini unutturan bambaşka bir boyuta, sanal gerçeklik duygusu yaratan yeni bir boyuta taşındılar. Ayna, gündelik yaşam içinde kullanım nesnesi olarak önemini koruduğu ve sanatın yaşamla bağıni koparmadığı sürece, sanatın argümanları ve enstrümanları ne olursa olsun ayna da tıpkı diğer tüm nesnelere gibi anlamına yeni boyutlar ekleyerek ya da bambaşka biçimlere evrilerek sanatın vazgeçilmezleri arasında yerini korumaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Ayna, Sanatçı, Görüntü, Yansıma, Disiplinlerarası Sanat

ABSTRACT

In spite of its simple structure, the mirror, which moves the narcissist feelings, thoughts and behaviors of the viewer, is an important object frequently used by artists in every period because of having rich metaphors. The artist's interest in the mirror is not limited to reflecting the image. The mirror has always been an unusual object of use for artists because it allows the creation of thousands of metaphors. The focus of contemporary artists is to provide the opportunities of the mirror for compounding the important concepts of arts such as reflecting, replicating and interpreting the space and the object.

With an interdisciplinary approach, in the search for new and alternative materials of the contemporary art, the artists also benefited from the technology and set out from the mirror and feature art works that have not been used until today. Different reflections of the mirror in art can be seen in installation, sculpture and even in architecture. The artists, with different reasons, still show great interest in the mirror either as an artwork or a material used in the construction of the artwork. As the social structure of the periods changes, the meanings loaded for the mirror and the

used way change spontaneously.

Today, the mirror has been accepted as an object with a shiny surface in addition to all these past features, and has become a magical object that allows inter-space (interior - exterior) transitions. The artists such as Anish Kapoor, Leandro Erlich, Michelangelo Pistoletto etc moved the project to a new dimension that created a sense of virtual reality. As long as the mirror maintains its importance as an object of use in everyday life and does not interfere with the life of art, the mirror, whatever the arguments and instruments of art, will continue to be one of the indispensables of art, just like all other objects, adding new dimensions to its meaning or evolving into completely different forms.

Keywords: Mirror, Artist, Image, Reflection, Interdisciplinary Art

1. GİRİŞ

Çağlar boyunca sanat eserlerinde doğa ve kültür arasındaki ilişki noktası olan ayna imgesinin sorunsal biçimlenmiştir. Aynanın sunduğu ben- yansıma, kimlik, benzerlik, manipülasyon, aldatıcılık, görüntü-boş görüntü, öznenin sembolik ifadesi, duyulur bir görüntüden görünmeyen düşünceye geçme, gibi sanatçılar için yeni ifade arayışları ve fiziksel- tinsel özü ile esin kaynağı olmuştur. Ayrıca sanatçı bu imge ile felsefi, psikolojik ve ahlaksal ilişkileri de sorgulayabilmektedir. Özne-nesne ilişkisi bağlamında sanat eserlerinde aynaya bakan kişi; mutluluk, korku, kibir, utanç, haz ve meydan okuma gibi duygularla yansıtılmıştır. Tarihsel gelişimi boyunca sanat eserlerinde yer alan bu obje önceleri ender bulunsa da, geliştikçe ve biçimlendikçe gündelik yaşamımızın içinde yer alan sıradan bir nesneye dönüşmüş ve sanat eserleri de bu sürece tanıklık etmiştir.

Bu tarihsel süreci Veysel Kurucu şu şekilde özetlemiştir:

"Antik Çağda aynanın icat edilmesinden bu yana Antik Yunan ve Mısır Sanatında kadınların süslenmelerini konu alan resim ve kabartmalarda yer alan ayna, daha sonraları görüntüyü iki misli çoğaltma özelliği ile 15. ve 16. yüzyıllarda Hollanda ve Flaman resminde gelenekselleşmiştir. Resimlerde aynaya çeşitli sembolik anlamlar yüklenmiş ve tabloda verilen görüntü kısaltılmış, değiştirilmiş, bombeleştirilmiş, bazen de sahnenin tabloda göremediğimiz yanları aynada gösterilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren ise bazı ressamlar tuvale ayna görevi yüklemişler ve eserlerinin seyirciyle direkt bir etkileşime girmesini sağlamışlardır. Bu etkileşim aynanın sanat yapıtının yüzeyini oluşturmasına kadar ilerleyerek bir sorunsal olarak yapıtlarda yer almıştır" (Kurucu,2006).

Basit yapısına rağmen seyreden narsist (bensevi) duygu, düşünce ve davranışlarını harekete geçiren ayna, zengin metaforlara sahip olması nedeniyle her dönem sanatçıların sıkça kullandığı önemli bir nesne konumundadır. Örneğin; Jan Van Eyck'ın "Arnolfini'nin Evliliği" resmi duvarda asılı duran aynanın hemen üstünde yer alan "Jan van Eyck buradaydı" yazısı ile yapıtı görülen olmaktan gösterene doğru eviren sıradışı bir yaklaşımdır (Görsel 2). Velazquez'in "Aynadaki Venüs" adlı eserinde izleyicinin görmesi gereken ön plandaki sırtı dönük Venüs'ün yüzünün aynadan gösterilmesi en az Caravaggio'nun "Narcissus"u kadar ilgi uyandıran bir ayna betimlemesidir (Görsel 6).

Sanatçıların aynaya olan ilgisi görüntünün yansıtılması ile sınırlı değildir. Binbir türlü metafor yaratmaya olanak vermesi nedeni ile sanatçılar için ayna hep sıradışı bir kullanım nesnesi olmuştur. Rene Magritte'in 1937 yılında yaptığı "Çoğaltılması Yasaktır" yapıtı görüntünün yansımalarını değil, görüntünün tekrarını esas alır ve alışık olmadığımız bir ayna imgesi ile izleyiciyi karşı karşıya bırakır (Görsel 8). Yine, Picasso'nun 1932 yılında, sürrealist ve dışavurumcu bir sentezle genç sevgilisinin ayna karşısında yaptığı olduğu portresinde ayna yine görüntünün gerçek yansımalarını değil, görüntünün anlamlandırılmış halini gösteren bir nesneye dönüşmüştür (Görsel 7). Barok döneminin önemli sanatçılarından Fransız sanatçı Georges de La Tour'un "Tövbekar Maria Magdalena" isimli eserinde ise ayna resmin ışık kaynağı olarak kullanılmıştır. Barok sanatçıların sevdiği lokal ışık aynadan yansıtılarak karanlık mekanı ve içinde bulunan nesnelere görünür kılmaya yetecek kadar çoğalmıştır (Görsel 5).

Aynanın mekanı ve nesneyi yansıtırma, çoğaltma, anlamlandırma gibi sanatın önemli kavramlarını çözmede sanatçıya fırsatlar sunması günümüz sanatçıların da ilgi odağındadır. Parlak yüzeylerden oluşan üç boyutlu sanat eserlerinin dış mekanda ayna görevi görmesi izleyicileri ayrıca heyecanlandırmış, sanat eseri-izleyici ilişkisine dokunma, hissetme duyularını da eklemiştir. Anish Kapoor, Lucas Samara ve Yayoi Kusama gibi sanatçılar da ise, iç mekanı aynalarla bölüp sonsuz labirentler dizgesi oluşturarak yanılmacı, huzursuz edici duyu yanılmacıları ile yeni anlamlar kazandırmışlardır. Ya da Arjantinli kavramsal sanatçı Leandro Erlich, yerde duran insanların 45 derecelik açıyla Victoria dönemi binalarından birinin

cephesindeki duvar ve kenarlarından tırmanıyormuş gibi olan görüntülerle gerçeklik algısını ve mekan duygusunu ters yüz etmektedir.

2. AYNA KULLANIM NESNESİ OLMANIN ÇOK ÖTESİNDEDİR

Sanatın tarihsel gelişim sürecini göz önünde tuttuğumuzda bilinen en eski sanat yapma yönteminin yansıtma kuramı (mimesis) olduğunu söyleyebiliriz. Yansıtılan, benzetilen ya da taklit edilen şey ise doğa, hayat ya da insandır. Kısacası adına gerçeklik dediğimiz her şeydir. Yunan mitolojilerinden bildiğimiz (Narkissos ve Perseus mitleri) en eski ayna siyah, parlak taşlar ve su yüzeyidir. Narkissos insanın kendisiyle şaşırtıcı karşılaşmasının ilk kahramanıdır. Mitolojiye göre başkalarını sevmeyen bu nedenle kendini sevmekle cezalandırılan Narkissos, dolaşırken bir su kaynağının başında durdu. Su kaynağı o kadar güzeldi ki Narkissos oraya su içmek için eğildi. Sudaki aksını gördü ve kendisini ölüme götürecektir bir aşka tutuldu. Hikayeye göre Narkissos'a aşık olan ve reddedilen güzel nemf Echo da oradadır. Echo'nun bir yankıya dönüşmesinin ardından Narkissos'ta suyun başında ölümü tadar ve bir nergis çiçeğine dönüşür. Hikayenin özü hayal ve gerçeği karıştıran ve kendisini amaç haline getiren bireyin ahlaksal bir yargısıdır (Görsel 1). Bu mitolojik öyküyü Bulfinch şöyle canlandırmıştır:

“Çobanların sürülerini getirmedeği, keçilerin uğramadığı, orman sakinlerinin kullanmadığı ve gümüş gibi berrak sularına yaprak dahi düşmeyen, etrafı yemyeşil otlarla kaplı, kayaların gölgesinde gizlenen bir pınar vardı. Bir gün gencin yolu avdan dönerken buraya düştü, çok yorgundu, susamıştı. Pınarın berrak sularından içmek için eğildiğinde yüzeyinde kendi yansımısını gördü, ancak gördüğünün suyun içinde yaşayan güzel bir peri olduğunu düşündü. Onun parlak gözlerine, Bacchus ya da Apollon'un kilere benzeyen buklelerine, yuvarlak yanaklarına, fildişine benzeyen boyuna, hafifçe aralanmış dudaklarına ve sağlıklı, zindelik taşan bedenine hayranlıkla baktı. Kendisine aşık olmuştu. Yaklaşıp onu öpmek, bu muhteşem varlığa sarılmak istedi, kollarını suya daldırdı, o anda görüntü kayboldu, ancak bir an sonra tüm cazibesıyla yeniden belirdi. Pınarın kıyısından kalkamıyor, gözlerini kendi görüntüsünden alamıyordu. Artık ne dinleniyor, ne yemek yiyordu, sürekli onu düşünür olmuştu” (Bulfinch,2015;94-95).

Görsel 1. Michelangelo Merisi da Caravaggio, “Narcissus” 1597-1599, Tuval üzerine yağlıboya, 110 x 92 cm. Roma Ulusal Antik Sanatlar Müzesi.

Görsel 2. Jan van Eyck, “Arnolfini'nin Evliliği”, 1434, Meşe üzerine yağlıboya, 60 x 82 cm. Londra Ulusal Galeri

Giovanni Arnolfini ve eşi Jeanne de Chenany'in betimlendiği Jan van Eyck'in resminde figürlerin verdikleri pozları ve resimdeki detaylar nedeniyle çiftin nişan ya da evlilik törenlerini belgelemek üzere yapıldığı düşünülmektedir. Resimdeki küçük detaylar sanatçının teknik ustalığını ve konunun derinlemesine işlendiğini göstermektedir. Duvarda dış bükey ayna tasviri bulunmaktadır. Aynadan çift ve ayakta duran iki kişi görülmektedir. Ayrıca resimdeki ayna sadece ressamın şahitliğinin değil, aynı zamanda Tanrının şahitliğinin de sembolüdür. Dış bükey ayna resmin neredeyse merkezinde, odak noktası durumunda olmasına karşın görüntü oradan dışarı doğru açılmakta yani sahneyi ters bir biçimde yansıtmaktadır.

Aynayı süsleyen madalyonlarda, İsa'nın çilesini anlatan on sahne yer alır. Aynada yansımaları gösteren iki erkekten biri ressamın kendisidir ki bu, aynanın üzerindeki imza ile Latince yazılmış “Jan van Eyck buradaydı 1434” cümlesine anlam katar (Farthing,2012;145).

Ayna iki boyutlu bir yüzeyde üç boyutlu bir görünüm yansımaları sağlama özellikleri bakımından tuval yüzeyi ile benzeşmektedir. Kimi zaman da kurgusal özellikleri ile seyircinin de kendisini aynada görebilmesini sağlamıştır. Melchior, ayna ve görüntü ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

“Ayna, pürüzlerine, düzensizliklerine, eksiklerine rağmen atalarımız tarafından harikulade bir alet olarak görülmüştür; insan ayna sayesinde sadece kendi görüntüsünü keşfetmekle ve kendini daha iyi tanımakla kalmamış, görünmeyen açısından, görünenin ötesine gidebilmiştir. Öte yandan, bu harikulade obje aynı zamanda endişe verici bir obje olmuştur. Modelinin suretini tam olarak göstermediğinden -aynada sağ el sol el olur- yansıma, görüntü ve benzerlik kavramlarını sorgulamaya başlar: Taklit eder, tam ve de eksik bir yaklaşımla sunduğu bir özgünlüğe gönderme yapar. Görüntü nerededir peki? Özne hem burada hem başka yerdedir, ayna zamanda her yerdedir ve belirsiz bir mesafeden karmaşık bir derinlik içinde algılanır: Bir aynada görüntü ya daha çok kendisini seyreden yüzeyi görüp görmediğini sorgulayacağı biçimde maddi bir ekran arkasından görülür ya da bu ekran aracılığıyla görülür” (Melchior,2007;103).

3. AYNA OLAYLARIN ŞAHİDİDİR

15. ve 16. yüzyıl Flaman resminde aynaya çeşitli sembolik anlamlar yüklenmiş, ayna neredeyse geleneksel bir öğe olarak yapıtlarda yer almıştır. Flaman okullarında aynanın geleneksel olarak yer almasını başlatan yapıt ise Jan Van Eyck'ın "Arnolfini'nin Evliliği" isimli resmi olmuştur. Eyck'ın gerçeklik ve yoğun sembolizm ile kutsal kabul edilen bir anı (evlilik) benzeri görülmemiş bir ustalıkla betimlemesi Flaman geleneğinin bir unsurudur.

Görsel 3. Petrus Christus “St. Eligius İşyerinde”, 1449, Ahşap üzerine yağlıboya, 98 x 85.2 cm. Metropolitan Müzesi, New York

Görsel 4. Hans Memling, “Maarten Nieuwenhove'nun Diptiği”, 1487, Pano üzerine yağlıboya, 52 x 41,5 cm. Memling Müzesi, Sint-Janshospitaal, Bruges

Hollandalı sanatçıların resimlerinde illüzyona duydukları ilgi kuşkusuz yüksektir ve Petrus Christus'un en çok bilinen bu eserinde varolan dış bükey ayna Jan van Eyck'ın “Arnolfini'nin Evliliği” adlı eserini hatırlatır. Eserin konusu bir kuyumcu dükkanında geçmektedir. Bir çift evlilik yüzüğü olan alyans satın alırken tasvir edilmiştir. Masanın üzerinde resmin sağ alt köşesinde bulunan dış bükey ayna dışarıyı, şehir meydanında yürüyen bir çifti göstermektedir. Bu şekilde evliliğe bir ima yapılmıştır. Memling'in diptiğinde ise sol panelde Bakire Meryem ve kucığında Çocuk İsa'yı görmekteyiz. Meryem'in hafifçe öne eğik başı, yumuşak yüz hatları yalınlık içindedir. Sol panelde bakirenin elmayı tutması (yasak meyve, ilk günaha atıf) çocuğun elmaya uzanması sol panele göre konuya hareketlilik ve doğallık katmıştır. Sağ panelde de Bruges'de ki bir asil olan Maarten van Nieuwenhove'un dua ederken bir portresi görülmektedir. “Arnolfini'nin Evliliği” adlı resimde kullanıldığı gibi, dışbükey ayna bu eserde de kullanılmış ve aynı duvarda asılı şekilde konumlandırılmıştır. Aynadaki yansıma tüm sahneye şahitlik yapar. Böylelikle dua eden asilzade ve bakirenin yan tarafı görülmektedir. Kutsal görüşü, ressamın sanatı aracılığıyla gerçekleşmiştir. Böylece mecazi anlamda olaya tanıklık etmektedir.

GörSEL 5. Georges de La Tour "Tövbekar Maria Magdalena", 1640. Tuval üzerine yağlıboya, 134,4 x 102,2 cm.

GörSEL 6. Diego Velazquez "Aynadaki Venüs", 1647-51. Tuval üzerine yağlıboya, 122,5 x 177 cm. Ulusal Galerî- Londra

Sıcak kırmızılar, kahverengilerle mistik etkiler yaratan mum ışığında aydınlatılmış dini sahneleri resmeden Georges de La Tour, resimdeki kafatası ile ölümü, resimde ışığı yansıtan ayna ile de kibri ve dünyevi olaylara duyulan kaygıyı meditasyon hissi uyandıran bir sahneyle betimlemiştir. Batı sanatında yapay ışık kaynağını aynayla yansıtmının ilk örnek olduğu kuşkusuz söylenebilir. Velazquez'in çalışmasına geldiğimizde ise Tanrıça Venüs'ü erotik bir pozda betimlemiş görürüz. Venüs, Roma mitolojisinde aşk tanrısı olan Cupido'nun tuttuğu aynadan kendini izlemektedir. Velazquez, Venüs'ün çok bilinen iki pozunu birleştirmiştir. "Koltuk ya da yatak üzerinde uzanma" ve "aynadaki yansımasını izleme". Ressamın, aynayı merkeze yerleştirmesi ve aynadan Venüs'ün izleyicinin ilk etapta görmediği yüzünü yansıtmaması resim sanatı açısından o güne kadar görülmemiş farklılıklardır. Üç boyutluluğu ve canlılığıyla bir bakışta insanı kuşkusuz etkileyen çağının en cüretkar resimlerinden biridir ve hem göze hem ruha hem de duygulara hitap eden etkileyici bir baş yapıttır. Bu iki resimdeki ayna farklı kullanımlarıyla sanat tarihinde önemli örnekler arasında yer alır.

GörSEL 7. Pablo Picasso "Aynanın Önündeki Kız", 1932. Tuval üzerine yağlıboya, 162,3 x 130,2 cm. Tuval üzerine yağlıboya, 162,3 x 130,2 cm. Modern Sanatlar Müzesi, New York

GörSEL 8. Rene Magritte "Çoğaltılması Yasaktır", 1937. Boijmans Van Beuningen Müzesi

Genç Marie-Therese'in bir ayna önündeki bu resmini Picasso, önemli bir çalışma olarak diğerlerinden ayrı tutmuştur. Ustaca bir karşılaşma ile ressam genç kadının yandan görünümünü ve aynadaki yansımasını gösterir: Yan görünümdeki çok katmanlı küçük renk alanlarının aksine aynadaki görüntü, hareketli konturlarla ve büyük tek renkli alanlarla çevrelenir (Buchholz,2005;58). Dikkate değer bir özelliği ise, aynadaki görüntünün Marie Therese'den daha çirkin ve daha yaşlı görünmesidir. Picasso'nun resimlerinde pek de alışık olmadığımız bu dışavurumcu etki genç sevgilisinin iç dünyasının karamsarlığını bizlere yansıtır. Bir bakıma ayna, dış görüntüye değil iç görüntüyü yansıtmıştır. Böylece görüntünün yansıması ayna yardımıyla zenginleştirilmiştir. Magritte, resmindeki sırtı dönük olan kişinin aynada yüzünü göstermek yerine sırttan gerçeküstü bir şekilde yansıtmıştır. Tıpkı Picasso'da olduğu gibi yansıyan

yansıyanın karşılığı değildir. Resimdeki ayna görülmesi gerekeni değil görülmemesi gereken bir görüntüyü göstermekte ve bir yansıma alanı yaratmaktadır. Burada aynayla görsel bir metafor oluşturmuş ve izleyicide gerçeklik, yansıma, öz yansıma algılarını sorgulatmıştır. Ayrıca huzursuzluk, karışıklık ve merak duygularını uyandırır. Aklın sınırlarını zorlayan bu bakış açısı resmin yapıldığı yıllarda batı sanatında etkili olmaya başlayan sürrealizmin önemli bir özelliğidir. 20. yy.'ın ilk çeyreğinde son derece yaygın olan nesnenin var olan imgesini red ederek yeni anlamlar ve yeni biçimler üretmek Magritte'in de sevdiği bir yaklaşımdır. Marcel Duchamp'ın Pisuvan imgesini değiştirme hamlesine benzer yaklaşımlar Kübizm, Fütürizm, Expresyonizm, Dada, Konstrüktivizm ve Sürrealizm gibi dönemin akımlarının tamamında bu etki görülür.

Veysel Kurucu Rene Magritte'in resmindeki yansıma durumunu şöyle değerlendirmektedir:

“Bu durumda aynanın varlığını inkar edebiliriz; fakat Magritte bunun ayna olduğunu kanıtlarcasına aynanın altındaki çıkıntının üzerinde bir kitabı ve aynadaki yansımasını doğru olarak resimlemiştir. Eğer ayna gerçekten varsa, aynaya sırtı yansıyan kişinin yüzünün bize doğru bakması gerekeceğinden bu kişinin gerçekliğini reddedebiliriz. Yansıyan yansıyanın karşılığı değil ya da yansıyan yansıyanın karşılığı değildir. Kitabın aynanın içerisinde beklentilerimize uygun şekilde yansıması ve aynaya bakmakta olan kişinin akla aykırı olarak yansıması eşzamanlı olarak görülebilmektedir; böylece resim aynanın ya da aynaya bakan kişinin gerçekliklerini hem doğrulayıp hem de reddetmektedir” (Kurucu,2006).

4. AYNANIN MODASI GEÇMEZ

Disiplinlerarası bir yaklaşımla çağdaş sanatın, yeni ve alternatifini oluşturan malzeme arayışında sanatçılar teknolojiden de yararlanıp ayna ve özelliğinden yola çıkarak bugüne kadar kullanılmamış şekilde sanat eserleri ortaya koymuşlardır. Enstalasyon, heykel ve hatta mimaride de aynanın sanatta farklı yansımalarını görmekteyiz. Aynanın resmini yapan eski dönem sanatçıların aksine günümüz sanatçıları, parlak yüzeye sahip tüm nesnelere ayna olarak kabul edip evrene ve yaşama dair düşüncelerini görsel dille biçimlendirmede hazır nesne olarak kullanmışlardır. Yani ayna, sanat yapmada kullanılan bir tür materyal özelliğine kavuşmuştur. Lucas Samara'nın, Anish Kapoor'un, Yayoi Kusama'nın vb sanatçıların kendi sanatsal usullerine uygun hale getirilmiş önemli bir sanat nesnesi konuma dönüşmüştür.

Görsel 9. Jeppe Hein “Boyutlu Daire”, 1937. Cilalı paslanmaz çelik ve alüminyum, 200 x 200 x 200 cm.

Görsel 10. Yayoi Kusama “Sonsuzluk Aynalı Oda”, 1965. Floor Show'da, Castellane Gallery, New York, Doldurulmuş pamuklu kumaş, tahta ve aynalar.

Teknolojiyi mizah unsuruyla birleştiren Jeppe Hein'in etkileşimli çalışmaları izleyicinin dikkatini esere çektiği gibi kişi ve eser arasında iletişim kurmayı başarmıştır. İzleyen esere yaklaştığında basit bir aynayla karşılaşır ancak ne gördüğünü, nerede olduğunu iç güdüsel olarak sorgulayarak garip bir his ile ayrılır. Deneyimsel, illüzyonist mizahi çalışmalarıyla sanat eseriyle ve izleyici arasındaki etkileşim kurar. Japon sanatçı Yayoi Kusama'nın “Sonsuzluk Aynalı Oda” adlı eserinde aynalı odaya giren bir izleyici durağan bir görüntü ile karşılaşmak yerine kendi görünümünün yansıması ve hareket ettikçe yansımaların sürekli değişimi ile izleyicide sonsuzluk hissi uyandırmaktadır. Bu enstalasyonunu eko-merkezcilik temelinde biçimlendirmiştir. ABD Hirshhorn Müzesi'nde açılan Yayoi Kusama sergisindeki Sonsuzluk Aynalı Odaları Gözde Çelebi şu şekilde aktarıyor:

“Aynalarla çevrelenmiş odalar, içinde bulunan her objenin ve aynaların sonsuz sayıda yansımından oluşturuyor. Ziyaretçiler beş odanın içine teker teker alınarak kendilerini sonsuzluğun içinde görebiliyorlar, altıncı odaya ise küçük bir pencereden bakabiliyorlar. Bütün yüzeylerin aynalarla çevrelendiği odalara girdiğinizde kapı arkanızdan kapanıyor ve benzersiz bir deneyimle baş başa kalıyorsunuz” (Çelebi, 2017).

Görsel 11. Lucas Samar “Halkla Aynalı Oda”, 1966, Ahşap kurulumdaki ayna 243,8 x 243,8 x 304,8 cm. Albright Knox Sanat Galerisi

Görsel 12. Dan Graham “Kamusal Alan / İki İzleyici”, 1976. Courtesy Marian Goodman Galleri, New York

Samaras’ın tepeden aşağıya aynalarla kaplanmış olan “Halkla Aynalı Oda” adlı çalışmasıyla izleyici yeni ve farklı deneyimlere doğru yola çıkarır. İzleyiciye; sonsuzluk, yansıma, kırılma, sınırsızlık, zamansızlık, mekansızlık gibi kavramlarla gerçeküstü bir deneyim yaşatır. Dan Graham ise şeffaf ve yansıtıcı olan iki yönlü aynalar ile izleyicinin esere dahil olup ya da eserden ayrılmasıyla değişen görünüm oluşturmuştur. Böylece çalışmalarının deneysel etkileri kendiliğinden gelişmiştir.

Görsel 13. Gerhard Richter “Sekiz Gri”, 2002, her biri 500 x 270 cm. emane gri cam ve çelik, Deutsche Guggenheim, Berlin

Görsel 14. Anish Kapoor “Gök Ayna”, 2006, Paslanmaz Çelik 10 tonluk ve 6 m. genişliğinde içbükey ayna, Nottingham

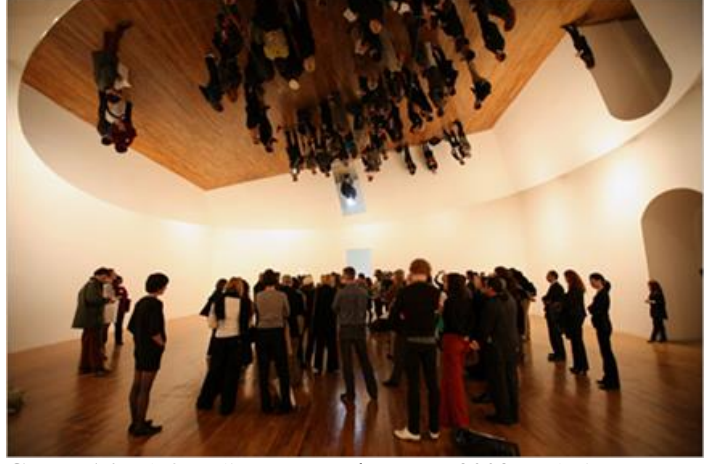
Günümüzün önemli sanatçıları arasındaki Alman sanatçı Gerhard Richter, dijital fotoğraflar, hiperrealist çalışmalar, soyut işler, cam yerleştirmeler, ayna işleri gibi çok çeşitli teknikler ve malzemelerle eserler üreten bir sanatçıdır. “Sekiz Gri” adlı çalışması sekiz anıtsal gri emaye cam plakasından oluşur ve duvara çelik krişlerle monte edilmiştir. Denge unsuru olan gri ile bir nötrleştirme sağlamıştır. Bu işler resim, heykel ve mimari arasında belirsiz bir kategoride bulunmaktadır. Mekanı bulanık yansıtan özellikleriyle de bir illüzyon, düşsel yansıma halüsinasyon içermektedir. Hint asıllı İngiliz vatandaşı Anish Kapoor’un “Gök Ayna” adlı eserinde hava unsuru ve zaman unsuruyla ayna yüzeyindeki görüntünün sürekli devir daim içinde olması nedeniyle eser bu unsurlarla sürekli dönüşüm ve değişim içindedir. Meral Sayar, Kapoor’un “Gök Ayna” adlı eserini şu şekilde yorumlar:

“Gök Ayna adlı işi, gökyüzüne doğru çevrilmiş, devasa bir içbükey aynadan oluşuyor. Bulutların akışkanlığı ve zamanın döngüsü, bu aynaya yansıyor. Seyirci, farklı zaman dilimlerinde her baktığında, değişmiş ve birbirinin hiçbir zaman aynısı olmayan farklı içerikler görüyor....Aslında Kapoor, üç boyutlu heykeline, dördüncü boyutu ekleyerek

(zamanın akışkanlığının kaydedilmesi), hipergerçek bir imge yaratıyor. İlginç olansa, bu yaratım tarzının, kendini sonsuz kere tekrar etmeye açık bir üsluba sahip olması. “Gök Ayna”nın yanına bir “Gök Ayna” daha konabilir ve bu çoğaltım, eserin kendini sonsuz kere yineleyen bir temsiliyet simülasyonuna dönüşebilir. Bu sayede, hakikate ilişkin son sözün söylenemeyeceği bir imge silsilesiyle karşılaşırız. Bu durumda, sonsuzcasına çoğalıp giden imgeler zincirine maruz kalan estetik alımlayıcının/seyircinin hakikat arayışı sonuçsuz kalacaktır. Bu kusursuz eşitliği kabullenmek kaçınılmaz olacaktır” (Sayar, 2013).

Görsel 15. Michelangelo Pistoletto “Fotoğraf Çeken Kız”,1962-2007, Parlak paslanmaz çelik üzerine serigrafik baskı, 250 x 125 cm.

Görsel 16. Olafur Eliasson “Acele Etme” 2008, Galeri tavanından yatay olarak asılı duran devasa, eğimli disk şekilli bir ayna MoMA PS1, Long Island, New York

İtalyan sanatçı Pistoletto, süreç içerisinde değişimi izlenebilir ve gözlenebilir kılan ve temel malzemesi ayna olan örnekteki gibi bir çok çalışmalar üretti. Bunlar gerçek zaman ve izleyiciyi çalışmanın içine doğrudan alan ayna resimleri serisiydi. Yansıyan yüzey ve izleyiciler aynanın içinde görüntü olarak çakıştığında espas ve bilinç iki görüntüyü de ayırabilmekteydi. Pistoletto bir seri şekilde çalıştığı aynalı çalışmaları ile zamanın boyutu, fotoğrafik görüntü, yansıtıcı yüzeyde izleyicinin sanat eserine dahil edilmesi ve yaşanan deneyimle oluşan sanal alan etkileşimi elde etmiştir. Danimarka-İzlandalı kavramsal sanatçısı Olafur Eliasson’ı dev yerleştirmeleri, optik yanılsamalarla kurguladığı eserleri ve kurgusal fotoğrafları ile tanımaktayız. Işıklar, aynalar, optik yanılsamalar ile algı, hareket ve beden deneyimini izleyiciye sunmaktadır. “Acele Etmeyin” adlı eserde tavana yerleştirilmiş dev ayna ile oda kuşbakışı yansıtılmaktadır. Aynanın eğimli hareketi mekanda algı ve denge deneyimi uyandırmaya çalıştığı söylenebilir. Dan Graham’ın Venedik bienali için yaptığı bu çalışmasında çeşitli şeffaf, yansıtıcı cam ve aynalarla birlikte izleyiciyi de çalışmaya dahil etmek hedeflenmiştir. Böylece çalışmalarında deneysel gözlemler oluşturmuştur.

Görsel 17. Rob Mulholland “Yaşam Boyu Silüetleri”, 2009, Paslanmaz Çelik ve cilalı ayna, Vestiges Park Açık Hava Sergisi

Görsel 18. Katerina Antonopoulou, “Ayna-ayna”, 2012, “Ayna-ayna”, 2012, Reaktif Enstalasyon, Guy Fawkes maskesi ile değiştirilen seyirci yüzü.

İskoç heykeltıraş Rob Mulholland’ın, eserleri hem galeri hem de şehir dışı doğal ortam unsurlarını kullanarak üretmektedir. Ormanın içinde yürürken neredeyse görünmez, hayalet gibi karşımıza çıkan bu heykellerle insanların doğaya olan etkileri üzerine onların yansımalarını göstermektedir. Yansımayla izleyici ve doğal dünya arasında bir bağ kurmuştur. Ayna figürler çevrenin içinde absorbe olur, ormandaki hayatın günlük yaşam değişikliklerini yüzeylerine yansıtmaktadır. Antonopoulou’un eserinde aynanın

karşısına oturan kişi kendine sıradan bir şekilde bakarken, yüzünün gerçekteki görünümünü değişip yerine aynanın arkasına yerleştirilmiş video projektör ile farklı bir imge belirmesiyle yanılısma oluşması amaçlanan bir çalışmadır. Günümüzde yeni medya eserinde kullanılan bu tarz işlere sıkça rastlanmaktadır.

Görsel 19. Leandro Erlich "Leandro Erlich", "Victoria dönemi binalardan birinin 45 derecelik açıyla yansıtılmış bir cephesi" Londra, 2013

Görsel 20. Monir Farmanfarmaian "Gündoğumu", 2015, Alçı ve ahşap üzerine ayna ve ters cam boyası, 130 x 100 cm.

Leandro Erlich, fizik yasasına ve izleyicilerin gerçeklik duygusuna bir yanılısma getirmiştir. Zeminde düz duran Victoria dönemi binalarından birinin karşısına 45 derecelik bir açıyla yerleştirdiği büyük bir aynayla görüntüyü yansıtarak gerçekliği anlamada algıyı değiştirir. Aynayı sıklıkla eserlerinde kullanan İranlı sanatçı Monir Farmanfarmaian, ayna mozaikleri ve geometrik desenleri ile tanınır. Aynalı cam parçalarını sıvalı yüzeye yerleştirerek geleneksel tekniklerle eserlerinde İslami geometrik formlarla dekoratif ve soyut geometrik formları modernist bir biçimde birleştirmiştir. Geleneksel bir İran tekniği olan ayna-mozaikini yeniden yorumlayan duvar tabanlı paneller sayesinde hem ayrıntılı bir zanaat hem de yüzey dokusu, ışık ve yansıma ile renk ve biçim etkileşimini kullanan çağdaş bir soyutlama sunar. Monir'in eserindeki bu karakteristik ayna mozaik, on altıncı yüzyıla kadar uzanan bir teknik olan "ayneh-kari" olarak bilinen İran'a ait dekoratif bir şekildir.

5. SONUÇ

Sosyolojik ve psikolojik boyutu ile derin anlamlar içermesi bakımından ayna, sanat eserinde çok fazla kullanılan önemli nesnelere arasındadır. Resim yüzeyinde yer alması istenen görüntüyü basit bir yöntemle mekan içinde yansıtmak, çoğaltmak modern döneme kadar çok fazla kullanılan bir yöntem değildir. Orta çağ resminde neredeyse hiç kullanılmayan ayna Rönesans sanatında tek tük de olsa görülmeye başlanmıştır. Gündelik yaşama daha çok yer vermeye başlayan Kuzey Avrupa Barok sanatçıların yapıtlarında önemli bir yer edinen bu nesne, modern ve sonrası dönem sanatında perspektif ve mekan kavramının değişiminde büyük rol oynamıştır.

Sanatçılar aynaya farklı gerekçelerle, ya resmi yapılan bir nesne ya da eserin yapımında kullandıkları bir malzeme olarak hala yoğun ilgi göstermektedirler. Dönemlerin toplumsal yapıları değiştikçe aynaya yüklenen anlamlar ve aynanın kullanım şekli kendiliğinden değişim göstermektedir. Narcissos'un suya yansıyan sureti ile başlayan aynanın öyküsü günümüze kadar edebiyattan heykele, resimden mimariye, şirden tiyatroya, operaya uzanan yolculuğu ile halden hale girmiş ve her seferinde ayna nesne olmanın çok ötesinde yaşayan bir varlık olarak algılanmıştır. Yani ayna, Pamuk Prenses, üvey anne, prens ve yedi cüceler gibi masalın kahramanıdır.

Resim sanatı uzun bir süre doğanın öykünmesi olarak algılandığından yansıtmacı tutum başvurulan yegane yöntemdi. Hal böyle olunca, özellikle figürün aynadan yansması oldukça ilgi çekici durumlara evrilmeye başladı. Bazen de tıpkı Jan van Eyck'ta olduğu gibi, ayna, doğrudan değil, olayın kahramanlarını dolaylı yollardan gösteren aracı olarak seçildi. Yani, Arnolfini'nin Evliliği adlı tablosunda aynadan iki adamın yansması görüldü ki biri sanatçının kendisiydi. Resimleri yapılan figürler (Arnolfini ve eşi de) duvarda asılı küçük aynadan gösterildi.

Günümüz de ise ayna, tüm bu geçmişten gelen özelliklerine ek olarak parlak yüzeye sahip bir nesne olarak kabul edildi ve mekanlar arası (iç – dış mekan) geçişleri olanaklı kılan sihirli bir nesneye dönüştü. Anish Kapoor, Leandro Erlich, Michelangelo Pistoletto vb. gibi sanatçılar yansıtmacı özelliğini unutturan bambaşka bir boyuta, sanal gerçeklik duygusu yaratan yeni bir boyuta taşıdılar. Ayna, gündelik yaşam

içinde kullanım nesnesi olarak önemini koruduğu ve sanatın yaşamla bağını koparmadığı sürece, sanatın argümanları ve enstrümanları ne olursa olsun ayna da tıpkı diğer tüm nesnelere gibi anlamına yeni boyutlar ekleyerek ya da bambaşka biçimlere evrilerek sanatın vazgeçilmezleri arasında yerini korumaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Bonnet-Melchior, S. (2007). “Aynanın Tarihi”, (Çev. İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bulfinch, T., (2015). “Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi”, (Çev. Özgür Umut Hoşafçı), İnkılap Yayıncılık, İstanbul.
- Buchholz, E. L. ve Zimmermann, B. “Mini Sanat Dizisi Picasso”. Çev. Mine Dumanoglu. İstanbul: Literatür Yayınları, 2005.
- Çelebi G. (2017). Yayoi Kusama’nın Sonsuzluk Odaları Yeniden Ziyarete Açıldı. <http://kot0.com/yayoi-kusamanin-sonsuzluk-odaları-selfie-ceken-bir-ziyaretci- tarafından-zarar-gordu/> Erişim tarihi: Ocak 2019
- Farthing S. (Editör), (2007). “Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Resim”, (Çev. O. Çeviktay, A. Özkan, D.A. Altan, M. Arık, F. Kaynak Dişkaya, E. Kemaloğlu, B. Önal, Ö. Kar, P. Gökalp, İ. Şahin). Caretta Yayıncılık, Çin.
- Farthing S. (Editör), (2012), “Sanatın Tüm Öyküsü”, (Çev: Gizem Aldoğan, Firdevs Candil Çulcu), Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Kurucu, V. (2006). “Yansıyan-Yansıtılan İlişkisi Bağlamında Resimde Ayna”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayar M. (2013). Anish Kapoor’da Ontolojik Yer Değiştirme Ve Hakikat. <http://www.sanataak.com/view/anish-kapoorda-ontolojik-yer-degistirme-ve-hakikat> Erişim tarihi: Ocak 2019

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Görsel 1. Michelangelo Merisi da Caravaggio, “Narcissus”, 1597-1599, Tuval üzerine yağlıboya, 110 x 92 cm. Roma Ulusal Antik Sanatlar Müzesi. http://allart.biz/photos/image/Michelangelo_Caravaggio_78_Narcissus.html Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 2. Jan van Eyck, “Arnolfini'nin Evliliği”, 1434, Meşe üzerine yağlıboya, 60 x 82 cm. Londra Ulusal Galerisi. <https://smarthistory.org/arnolfini-pregnancy/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 3. Resim 4. “Petrus Christus, St. Eligius İşyerinde”, 1449 Ahşap üzerine yağlıboya, 98 x 85.2 cm. Metropolitan Müzesi, New York. <https://smarthistory.org/petrus-christus-a-goldsmith-in-his-shop/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 4. Hans Memling, “Maarten Nieuwenhove’nun Diptiği”, 1487 Pano üzerine yağlıboya, 52 x 41,5 cm. Memling Müzesi, Sint-Janshospitaal, Bruges. <https://smarthistory.org/petrus-christus-a-goldsmith-in-his-shop/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 5. Georges de La Tour, “Tövbekar Maria Magdalena”, 1640, Tuval üzerine yağlıboya, 134,4 x 102,2 cm. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436839> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 6. Diego Velázquez, “Aynadaki Venüs”, 1647–51, Tuval üzerine yağlıboya, 122.5 x 177 cm. Ulusal Galerisi- Londra. <https://www.pivada.com/en/diego-velazquez-venus-at-her-mirror-the-rokeby-venus-1647-1651> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 7. Pablo Picasso, “Aynanın Önündeki Kız”, 1932, Tuval üzerine yağlıboya, 162,3 x 130,2 cm. Modern Sanatlar Müzesi, New York. <https://www.moma.org/collection/works/78311> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim
- Görsel 8. Rene Magritte, “Çoğaltılması Yasaktır”, 1937, Tuval üzerine yağlıboya, 81.3 x 65 cm. Boijmans Van Beuningen Müzesi, Rotterdam. <https://www.renemagritte.org/not-to-be-reproduced.jsp> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 9. Jeppe Hein, “Dimensional Circle”,1937, Cilalı paslanmaz çelik ve alüminyum, 200 x 200 x 200 cm. http://www.jeppehein.net/pages/project_id.php?path=works&id=186 Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 10. Yayoi Kusama, “Sonsuzluk Ayalı Oda”, 1965, Floor Show’da, Castellane Gallery, New York, Doldurulmuş pamuklu kumaş, tahta ve aynalar. <https://hirshhorn.si.edu/kusama/infinity-rooms/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 11. Lucas Samaras, “Halkla Aynalı Oda”, 1966, Ahşap kurulumdaki ayna 243,8 x 243,8 x 304,8 cm. Albright Knox Sanat Galerisi <https://twistedstifter.com/2015/08/lucas-samaras-mirrored-room-installation/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 12. Dan Graham, “Kamusal Alan / İki İzleyici”,1976, Courtesy Marian Goodman Galleri, New York. <https://bordercrossingsmag.com/article/dan-graham-mirror-complexities> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 13. Gerhard Richter, “Sekiz Gri”, 2002, her biri 500 x 270 cm. Deutsche Guggenheim, Berlin. https://www.exporevue.com/magazine/fr/richter_dusseldorf.html Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 14. Anish Kapoor, “Gök Ayna”, 2006, Paslanmaz Çelik 10 tonluk ve 6 m genişliğinde içbükey ayna, Nottingham <https://www.alamy.com/stock-photo-the-playhouse-reflected-in-the-sky-mirror-by-anish-kapoor-wellington-27810208.html> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 15. Michelangelo Pistoletto, “Fotoğraf Çeken Kız”, 1962-2007, Parlak paslanmaz çelik üzerine serigrafı baskı, 250 x 125 cm. Koleksiyon Cittadellarte - Pistoletto Vakfı <http://www.pistoletto.it/eng/gallerie/qs43.htm> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 16. Olafur Eliasson, “Acele Etme”, 2008, Galeri tavanından yatay olarak asılı duran devasa, eğimli disk şekilli bir ayna. <https://www.nytimes.com/2008/04/18/arts/design/18elia.html> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 17. Rob Mulholland, “Yaşam Boyu Silüetleri”, 2009, Paslanmaz Çelik ve cilalı ayna, Vestiges Park Açık Hava Sergisi. <https://sculptor.org/rob-mulholland/vestige-figures-sculpture-for-sale-by-artist-rob-mulholland/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 18. Katerina Antonopoulou, “Mirror-mirror”(Ayna-ayna), 2012, Reaktif Enstalasyon, Guy Fawkes maskesi ile değiştirilen seyirci yüzü. <http://s-v-m.tumblr.com/post/48854287865/oldnew-media-i> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 19. Leandro Erlich, “Victoria dönemi binalardan birinin 45 derecelik açıyla yansıtılmış bir cephesi”, Londra, 2013 <https://www.disup.com/leandro-erlich-desafiando-la-realidad/> Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim

Görsel 20. Monir Farmanfarmaian, “Gündoğumu”, 2015, Alçı ve ahşap üzerine ayna ve ters cam boyası, 130 x 100 cm. http://islamicartsmagazine.com/magazine/view/infinite_geometry_by_monir_shahroudy_farmanfarmaian/ Erişim tarihi: Şubat 2019. Dijital Resim